

Đề tài cấp Viện.
Mã số : V 93 - 08

PHẠM TRÙ NGHỀ VÀ SỰ PHÁT TRIỂN CỦA NÓ

Thời gian nghiên cứu từ 1993 - 1994

Chủ nhiệm đề tài : *Nguyễn Việt Sự*
PTS khoa học sư phạm và tâm lý

Hà nội, ngày 10 tháng 12 năm 1994

TRUNG TÂM THÔNG TIN TƯ VẤN
GIÁO DỤC VÀ PHÁT TRIỂN GIÁO DỤC
1994
KHO LƯU TRỮ
VIỆN NGHIÊN CỨU

19/10/95

(Mẫu số 04).

BÁO CÁO TỔNG KẾT TOÀN DIỆN VỀ KẾT QUẢ
NGHIÊN CỨU ĐỀ TÀI.

Tên đề tài:

Phạm Trùng Nghĩa và sự phát triển của nó

Mã số đề tài:.....V93-08.....
Chỉ số phân loại:.....
Số đăng ký đề tài:.....
Chỉ số lưu trữ:.....
Kinh phí được cấp:.....6 triệu.....
Thời gian N/C từ:...../3./1993 đến...../12./1994

Tên cán bộ tham gia N/c đề tài, (học hàm, học vị, chức vụ).

- 1 - PTS., chủ nhiệm đề tài: Nguyễn Việt Sỹ.
- 2 - PGS, PTS: Nguyễn Đức Tài.
- 3 - PGS, PTS: Nguyễn Tiến Đạt.
- 4 - PTS: Trần Khánh Đức.
- 5 - PTS: Phạm Văn Khu.
- 6 - Thạc sĩ: Phạm Tiến Vũ.
- 7 - Thạc sĩ: Nguyễn Đình Trụ.
- 8 - Kỹ sư: Trần Ngọc Chuyên.
- 9 - Kỹ sư: Đỗ Kiên.

Ngày 3./1./1994.

Ngày 20/01/1995.

Chủ nhiệm đề tài
(Ký)

T/L Thủ trưởng cơ quan chủ trì
(Ký tên và đóng dấu)

[Handwritten signature]

[Handwritten signature]

Ngày đánh giá chính thức: 03/01/1995.

Kết quả bỏ phiếu: Xuất sắc 2.f; Khá: 4.f; Đạt: 0.f; không đạt: 0.f.

Kết luận chung, đạt loại:.....Khá.....

Ngày 03/01/1995.

Ngày 20/01/1995.

Chủ tịch HĐ đánh giá chính thức
(Ký và đóng dấu)

T/L Thủ trưởng cơ quan QL đề tài
(Ký và đóng dấu)

[Handwritten signature]

PHÓ VĂN PHÒNG
[Handwritten signature]

MỤC LỤC

	<i>Trang</i>
MỞ ĐẦU	2
NỘI DUNG	3
Phần một : Tình hình nghiên cứu trong và ngoài nước về nghề và phạm trù nghề	
Phần hai : Đối tượng, mục tiêu, nội dung và phương pháp nghiên cứu đề tài	6
Phần ba : Kết quả nghiên cứu	
<i>Chương 0 :</i> Hình thành phương pháp luận nghiên cứu về nghề và phạm trù nghề	8
<i>Chương I :</i> Khái niệm nghề và phạm trù nghề	13
<i>Chương II :</i> Những yếu tố ảnh hưởng đến phạm trù nghề và sự phát triển của nó	25
<i>Chương III:</i> Đặc điểm chuyên môn nghề và phân loại nghề - Nội dung quan trọng trong việc nghiên cứu phạm trù nghề.	28
<i>Chương IV :</i> Xu hướng phát triển nghề và phạm trù nghề	43
<i>Chương V :</i> Một số ví dụ minh họa về nghề và phạm trù nghề phát triển ở Việt nam.	51
Kết luận và kiến nghị	71
Danh mục tài liệu đã sử dụng cho nghiên cứu đề tài	82

Đề tài " Phạm trừ nghề và sự phát triển của nó "

Các cán bộ tham gia nghiên cứu đề tài

1. Nguyễn Viết Sự . PTS khoa học sư phạm và tâm lý -Chủ nhiệm đề tài
2. Phạm Trác Vũ . Thạc sĩ - Thư kí đề tài
3. Nguyễn Đức Trí . PGS, PTS - Ủy viên
4. Phan Văn Kha . PTS - _____
5. Trần Khánh Đức . PTS - _____
6. Nguyễn Tiến Bạt. PGS,PTS - _____
7. Nguyễn Đăng Trụ. Thạc sĩ - _____
8. Bồ Hoàn . Kỹ sư - _____
9. Trần Ngọc Chuyên. Kỹ sư - _____

MỞ ĐẦU

Chiến lược phát triển đào tạo quốc gia và các cuộc cải cách giáo dục đào tạo đòi hỏi phải giải quyết hàng loạt vấn đề quan trọng cả lý luận và thực tiễn, trước mắt và lâu dài. Một trong những vấn đề quan trọng là tiến hành nghiên cứu phát triển về khoa học giáo dục hiện đại mở đường và gắn với yêu cầu thực tiễn phát triển của nền kinh tế xã hội. Ngày nay trong điều kiện phát triển vũ bão của cách mạng khoa học kỹ thuật- lĩnh vực khoa học giáo dục hiện đại đang có những bước phát triển mới quan trọng, quá trình cải cách, đổi mới nền giáo dục. Người ta ngày càng quan tâm nghiên cứu một cách sâu sắc những cơ sở, phương pháp luận của các khâu trong quá trình giáo dục đào tạo. Chỉ có thể đổi mới hoàn thiện và nâng cao chất lượng hiệu quả của các quá trình giáo dục đào tạo khi xây dựng được hợp lý, đúng đắn, khả thi nội hàm và ngoại diên của các " khái niệm " nêu trên. Chúng tôi cho rằng cơ sở xuất phát điểm của vấn đề nêu trên chính là ở chỗ phải nghiên cứu từ vấn đề gốc, vấn đề cốt lõi. Đó là ngành, nghề và phạm trù nghề trong quá trình phát sinh, phát triển của chúng. Hàng loạt câu hỏi được đặt ra và phải trả lời bằng cơ sở thực tiễn như : Nghề là gì ? Phạm trù nghề là gì ? Sự giống và khác nhau giữa các khái niệm ngành nghề - việc làm - kỹ năng ? Những yếu tố nào ảnh hưởng tới phạm trù nghề và sự phát triển của nó ? Phân loại nghề trên cơ sở, nguyên tắc, phương pháp nào ? Xu hướng phát triển nghề và phạm trù nghề trên thế giới và ở Việt nam trong thời gian tới?...

Thực ra mỗi câu hỏi trên có thể hình thành một vấn đề nghiên cứu rộng và sâu. Bởi vậy trong điều kiện giới hạn về thời gian và nhân lực chúng tôi chỉ coi đề tài nghiên cứu này có tính chất thăm dò để mở rộng trong các năm tới. Cũng bởi vì vấn đề nghiên cứu có tính cơ bản nên đề tài được xuất phát và đặt trong phạm vi nghiên cứu của bộ môn lý luận dạy học Việt nam nhằm thu hút được nhiều cán bộ lý luận có trình độ và kinh nghiệm lâu năm trong lĩnh vực giáo dục và đào tạo. Khởi đầu của bước nghiên cứu thăm dò này chúng tôi tập trung vào nghề và phạm trù nghề trong quá trình giáo dục kỹ thuật nghề nghiệp (gọi là đào tạo nghề). Tiếp theo khi đề tài được mở rộng nâng cấp sẽ nghiên cứu trong lĩnh vực giáo dục trung học chuyên nghiệp và đại học. Việc khoanh vùng nghiên cứu này sẽ tạo điều kiện cho chúng tôi đề cập lý luận, thực tiễn của vấn đề vừa đảm bảo tính phổ quát vừa có thể đi sâu chi tiết, minh họa cụ thể một số nghề để phát triển ở nước ta để làm sáng tỏ những vấn đề lý luận trình bày trong kết quả của đề tài.

Qua hai năm nghiên cứu (93-94) với mức độ đề tài cấp Viện song tập thể tác giả đã có nhiều cố gắng nghiên cứu, sưu tầm, biên

soạn, hội thảo và thực hiện tốt mục tiêu, nhiệm vụ đề tài đặt ra. Tập thể tác giả gồm có : PTS Nguyễn Việt Sự, PGS.PTS Nguyễn Đức Trí, PTS Phan Văn Kha , PTS Trần Khánh Đức, PGS.PTS Nguyễn Tiến Đạt, Thạc sĩ Phạm Trắc Vũ, Thạc sĩ Nguyễn Đăng Trụ , Kỹ sư Đỗ Hoàn, Kỹ sư Trần Ngọc Chuyên thuộc viện nghiên cứu đại học và giáo dục chuyên nghiệp.

Tập thể tác giả hy vọng được phát triển đề tài với qui mô lớn hơn trong các năm tới nhằm góp phần vào công cuộc đổi mới giáo dục đào tạo của Bộ GD_BT và phát triển lĩnh vực khoa học giáo dục hiện đại ở nước ta.

NỘI DUNG

PHẦN I : TÌNH HÌNH NGHIÊN CỨU TRONG VÀ NGOÀI NƯỚC VỀ NGHỀ VÀ PHẠM TRÙ NGHỀ

Vấn đề nghề và phạm trù nghề là một trong những vấn đề cơ bản trong đào tạo nghề đã được nhiều nhà khoa học trên thế giới quan tâm nghiên cứu.

Ở Liên xô (cũ), Tiệp khắc, Balan, Hungari ... đã có nhiều công trình nghiên cứu về quan niệm nghề, phân loại nghề, mô tả đặc trưng kỹ thuật nghề mà tiêu biểu là các tác giả Batusép, Bêlaeva, Nôvicóp.... Trong nhiều lần thay đổi danh mục đào tạo ở Liên xô người ta đã quan niệm khác nhau về độ rộng, độ hẹp của diện nghề cũng như các khả năng liên kết giữa các nghề. Bởi vậy từ việc quan niệm có ba loại nghề : nghề diện rộng- nghề diện hẹp - nghề kết hợp đã chuyển sang quan niệm chỉ có hai loại : nghề diện rộng và nghề diện hẹp mà cơ sở phân loại dựa vào phạm vi hoạt động của nghề nghiệp.

Cũng đã có những công trình nghiên cứu đồ sộ về việc phân nhóm nghề đề tạo điều kiện ^{đạt} như của Batusép, Cudvianốp... Khi ấy quan niệm về nghề , phân nhóm nghề - lĩnh vực nghề mang những nội dung mới và bị chi phối bởi quá trình đào tạo nghề . Người ta đã xem xét vấn đề nghề không mang tính toàn diện của phạm trù kinh tế xã hội , phân công và tổ chức sản xuất mà thiên về quá trình đào tạo.

Xuất phát từ danh mục khác nhau, nhiều nhà tâm lý giáo dục đã nghiên cứu về nghề trên quan điểm hướng nghiệp. Do đó chúng ta thấy xuất hiện nhiều cách phân loại nghề khác nhau .

Ví dụ nổi bật của ông Platonốp - Ông đã phân nghề thành 5 nghề theo mối quan hệ như sau :

1. Nghề có quan hệ giữa người với người (nghề dạy học)
2. Nghề có quan hệ với máy móc (nghề tiện)
3. Nghề có quan hệ người với tự nhiên (nghề trồng rừng)
4. Nghề có quan hệ với tín hiệu (nghề đánh mộc)
5. Nghề có quan hệ với lĩnh vực nghệ thuật (nghề điêu khắc)

Một số nhà nghiên cứu khác của các nước phương Tây đã nghiên cứu về nghề gắn với công việc, việc làm. Nổi bật là quan niệm của tổ chức lao động Quốc tế (ILO) trong tập " Phân loại chuẩn Quốc tế các nghề " - ISCO-1988 đã coi nghề được xác định bởi một số công việc với các nhiệm vụ chính của chúng được đặc trưng bởi mức độ giống nhau cao.

Những cơ sở nghiên cứu về phân loại nghề đã hướng về một mục đích cụ thể, khác nhau bởi vậy còn đang là vấn đề khoa học cần nghiên cứu và tranh luận .

Trong điều kiện thay đổi mạnh mẽ về tiến bộ khoa học kỹ thuật, công nghệ và yêu cầu dịch vụ xã hội trong sự chuyển biến thay đổi nhanh của nền kinh tế thị trường đang tác động mang tới thế giới nghề nghiệp những thách thức đối với nền giáo dục đào tạo của tất cả các nước .

Hội thảo về " Sự thay đổi của thế giới nghề nghiệp - thách thức đối với giáo dục " do UNESCO tổ chức tại Niudeli- Ấn độ vào tháng 12/92 đã có nhiều báo cáo khoa học đề cập đến vấn đề nghề-việc làm và sự thay đổi của nó :

Ở Malayxia các nhà giáo dục cho rằng các nghề mới theo hướng công nghiệp mới đang xuất hiện thay cho nghề thủ công (IMP) đang được thực hiện mạnh mẽ. Các lĩnh vực nghề và nghề mới đang phát triển như : điện tử và thông tin, dịch vụ radio và vô tuyến, trang thiết bị điều khiển, cơ khí tự động, dầu mỏ và công nghệ hơi đốt

Đồng thời cũng nhận thấy khả năng kỹ thuật đang đòi hỏi tại Malayxia chỉ ở mức lắp ráp cho nên trong tương lai đang đẩy nhanh xu thế chế tạo cơ bản, trọn gói nghĩa là nhiều nghề mới sẽ tiếp tục xuất hiện như : chế tạo vật liệu mới, năng lượng mới, sản phẩm cơ khí chính xác...

Ở Thái lan với sự thay đổi nhanh của nền kinh tế theo hướng dịch vụ, du lịch và đa dạng hoá công nghiệp đã làm cho thế giới nghề nghiệp có thay đổi lớn về số lượng, chất lượng, diện nghề. Các loại nghề như : may công nghiệp, thời trang, du lịch, khách sạn, sản xuất mỹ phẩm và đồ chơi điện tử ... đang và sẽ phát triển mạnh mẽ.

Ở Australia thế giới nghề nghiệp đang thay đổi mạnh mẽ do sức ép của nền kinh tế chuyển theo hướng ngoại thương mang tính toàn cầu đáp ứng thị trường đa dạng và mở rộng. Bởi vậy nét đặc trưng của sự ra đời nghề nghiệp mới tập trung vào lĩnh vực giao thông vận chuyển, thông tin...

Ở Ấn độ các nhà giáo dục kỹ thuật nghề nghiệp lại cho rằng lĩnh vực nghề thay đổi theo hướng công nghiệp là chủ yếu. Hàng loạt các nghề thuộc kỹ thuật tin học, rôbốt, tự động hoá, máy chính xác Điều đó do xu thế phát triển kinh tế nội địa và đáp ứng yêu cầu của một đất nước rộng lớn, đông dân đặt ra.

Tất cả các xu hướng thay đổi nghề nghiệp của các nước chắc chắn ảnh hưởng tới việc nghiên cứu về nghề và quá trình đào tạo nghề đáp ứng hiệu quả các yêu cầu thực tiễn của từng nước.

Ở Việt nam từ những năm đầu Cách mạng tháng 8 (1945) thành công đã có các lớp dạy nghề. Theo chặng đường lịch sử tới các năm 1986 có tới 366 trường nghề và hàng ngàn lớp dạy nghề .

Đào tạo nghề theo nhiều loại nghề khác nhau, trong đó bao gồm cả nghề xã hội. Từ những năm 76-77 có viện nghiên cứu khoa học dạy nghề thuộc tổng cục dạy nghề đã tiến hành nghiên cứu về nghề để chuẩn bị cho bản danh mục nghề đào tạo đầu tiên ở Việt nam cũng như hình thành các cơ sở khoa học cho việc xác định mục tiêu, nội dung , phương pháp đào tạo nghề .

Giáo sư , tiến sĩ Nguyễn Minh Đường - nguyên viện trưởng viện nghiên cứu khoa học dạy nghề, tổng cục phó tổng cục dạy nghề và nay là vụ trưởng vụ trung học và giáo dục chuyên nghiệp thuộc bộ giáo dục và đào tạo là nhà khoa học đầu tiên đã cùng với các cộng sự của mình như: kỹ sư Phan Khang, kỹ sư Chu Ngọc Bảo, thạc sĩ Nguyễn Đăng Trụ, PTS Bùi Sĩ, PTS Nguyễn Việt Sự, PTS Trần Khánh Đức... nghiên cứu về nghề, lĩnh vực nghề, nhóm nghề và đã đưa ra bản dự thảo danh mục nghề đào tạo đầu tiên của Việt nam, ban hành năm 1986. rồi tiếp theo đó là bản danh mục nghề hoàn chỉnh lần thứ 2 vào năm 1992. Ngoài ra còn nhiều nhà sư phạm thực hành ở các bộ ngành và trường nghề đã đi sâu nghiên cứu đặc điểm từng loại nghề để xây dựng kế hoạch chương trình đào tạo và giáo trình chuyên môn.

Tuy nhiên các công trình nghiên cứu trên chuathật sự tạo nên những luận cứ khoa học cơ bản nhất cho vấn đề hình thành, phân loại nghề cũng như phạm trù nghề phát triển trong những điều kiện kinh tế xã hội và khoa học kỹ thuật luôn phát triển.

Đặc biệt vấn đề nghiên cứu so sánh về thuật ngữ và nội dung của nghề còn hạn chế khi ấy các công trình còn chịu ảnh hưởng nhiều của các tiếp cận nghiên cứu của các nhà nghiên cứu khoa học giáo dục Liên Xô cũ cũng như một số học giả châu Âu. Ngày nay, do sự phát triển khoa học mở rộng trên thế giới chúng ta có điều kiện tiếp cận với các nước phương tây khác như Mỹ, Anh, Pháp qua các tài liệu của Unesco, Semfo- Votec, UNDP... tạo điều kiện thuận lợi

hơn cho các công trình nghiên cứu về nghề có nhiều thông tin để so sánh, phân tích tổng hợp với tinh phong phú đa dạng hoàn thiện hơn.

Bởi vậy đề tài " Phạm trù nghề và sự phát triển của nó " có sự kế thừa các công trình mới ở trong và ngoài nước cũng như có điều kiện phát triển phong phú về mặt lí luận. Đề tài được nhiều nhà khoa học nghiên cứu về dạy nghề và các nhà hoạt động thực tiễn ở trường nghề hưởng ứng, tham gia và đóng góp thiết thực đã có tác dụng không chỉ có về lí luận khoa học dạy nghề mà cả trong hoạt động thực tiễn. Tính cấp thiết và tính nền tảng cơ bản của đề tài là rõ ràng và gắn với sự phát triển, sự tiến bộ của khoa học kĩ thuật nghề nghiệp ở Việt nam. Bước phát triển mà đề tài nêu ra không chỉ dừng ở nghiên cứu về nghề mà cao hơn là phạm trù nghề - coi đó là sự mở rộng khái niệm đến tối đa và chuyển sang một nấc thang mới nghiên cứu về nghề và trong mối quan hệ biện chứng của nó đối với kinh tế xã hội, tiến bộ khoa học kĩ thuật và tiến bộ xã hội.

PHẦN II : MỤC TIÊU NỘI DUNG PHƯƠNG PHÁP NGHIÊN CỨU ĐỀ TÀI " PHẠM TRÙ NGHỀ VÀ SỰ PHÁT TRIỂN CỦA NÓ "

Nghiên cứu về nghề, phạm trù nghề và sự phát triển của nó là nghiên cứu có tính cơ bản đặt nền tảng về lí luận cho quá trình đào tạo trong nghề. Do đó đề tài được tiếp cận trên cơ sở phức hợp và gắn chặt với sự phát triển của khoa học giáo dục nói chung và riêng về khoa học dạy nghề. Đề tài xuất phát từ yêu cầu phát triển của bộ môn lí luận dạy học thuộc viện nghiên cứu đại học và giáo dục chuyên nghiệp nay là viện nghiên cứu phát triển giáo dục.

Do đó quá trình nghiên cứu thực chất là sự khởi thảo và thăm dò để tạo cơ sở cho sự phát triển tiếp theo hệ thống các đề tài thuộc phạm trù nghề và đào tạo nhiều nghề. Bởi tượng nghiên cứu của đề tài là nghiên cứu bản chất, đặc trưng của khái niệm "nghề" và " phạm trù nghề " trong sự phát triển của nó thuộc lí luận dạy học. Mục tiêu nghiên cứu của đề tài là :

1. Hình thành phương pháp luận nghiên cứu về nghề và phạm trù nghề.
2. Hình thành tài liệu lí luận về khái niệm nghề và phạm trù nghề, các yếu tố ảnh hưởng tới nghề và phạm trù nghề đặc điểm nghề và cơ sở để phân loại nghề, xu hướng phát triển nghề và phạm trù nghề.
3. Minh họa thực tiễn về phát triển nghề và những kiến nghị nghiên cứu đề tài mở rộng trong tương lai

Để thực hiện các mục tiêu trên, đề tài phải thực hiện các nhiệm vụ sau :

1. Nghiên cứu tài liệu trong và ngoài nước về quan niệm nghề và phạm trù nghề

2. Nghiên cứu sự phát triển của một số nghề cụ thể ở Việt nam thông qua danh mục nghề đào tạo, kế hoạch chương trình đào tạo ở một số trường nghề và xu thế phát triển nghề dưới tác động của tiến bộ khoa học kỹ thuật và phạm trù kinh tế xã hội để làm rõ những nhân tố tác động tới sự thay đổi của phạm trù nghề.

3. Biên soạn các tài liệu lý luận về nghề và phạm trù nghề trên cơ sở phân tích so sánh tổng hợp theo quan điểm phức hợp

4. Hội thảo khoa học hoàn chỉnh tài liệu và đề xuất kiến nghị những vấn đề có thể bổ xung vào lý luận dạy nghề và phát triển tiếp đề tài đã nghiên cứu

Phương pháp chủ yếu sử dụng trong nghiên cứu đề tài là :

+ Phương pháp nghiên cứu lý luận, phương pháp tổng hợp kinh nghiệm (so sánh, phân tích, tổng hợp)

+ Phương pháp tọa đàm, hội thảo khoa học

Đề tài được thực hiện trong hai năm 93- 94 thuộc cấp viện quản lý. Mặc dù hạn chế về thời gian kinh phí song tập thể các cán bộ nghiên cứu đã tập hợp được nhiều tài liệu, quan điểm, ý kiến và tiến hành biên soạn, trao đổi một cách khoa học nghiêm túc nên các mục tiêu, nhiệm vụ của đề tài đã được hoàn thành tốt mà phản ánh không chỉ về lý luận mà cả kinh nghiệm nhiều năm nghiên cứu trong lĩnh vực khoa học dạy nghề. Đồng thời cũng đã đề xuất được một số vấn đề cần được tiếp tục phát triển trong tương lai với cấp quản lý cao hơn